UO‘K 811.512.133:398.91

OT KONSEPTINING DIAXRONIK METAFORIZATSIYASI: “DEVONU LUG‘OTIT TURK”DAN ZAMONAVIY O‘ZBEK MAQOLLARIGACHA

Sharipova Maftunaxon Jamshid qizi,
Buxoro davlat universiteti doktoranti, dotsent
behruz.lux.stal.@93gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada o‘zbek xalq maqollarida* ***ot*** *zoonimining metaforizatsiyalanish jarayoni diaxronik va kognitiv-lingvomadaniy yondashuv asosida tadqiq etiladi. Tadqiqotning asosiy materiali sifatida Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘otit turk” asaridagi ot komponentli maqol va hikmatli birliklar hamda zamonaviy o‘zbek xalq maqollari olinadi. Tadqiqot davomida ot obrazining dastlabki nominativ-semantik mazmunidan konseptual va aksiologik mazmunlargacha bo‘lgan taraqqiyot yo‘li aniqlanadi. Tahlil natijasida ot konseptining metaforik mazmuni uch yirik model — “ot → harakat va imkoniyat”, “ot → kuch va ijtimoiy qadriyat”, “ot → inson hayoti va munosabati” doirasida namoyon bo‘lishi asoslanadi. Ot obrazining “qanot”, “yo‘l”, “kuch”, “jasorat”, “mavqe”, “rizq”, “yo‘ldoshlik” kabi konseptual belgilar bilan bog‘lanishi xalqning tarixiy-madaniy tajribasi va dunyoqarashi bilan izohlanadi. Shuningdek, tarixiy davrdagi ot konseptining bazaviy kognitiv yadrosi zamonaviy maqollarda saqlanib qolgan holda, uning aksiologik va lingvomadaniy periferiyasi kengaygani ko‘rsatiladi.*

Kalit so‘zlar: *ot, zoonim, metaforizatsiya, konsept, konseptual metafora, maqol, diaxroniya, lingvomadaniyat, kognitiv tilshunoslik, aksiologiya.*

ДИАХРОНИЧЕСКАЯ МЕТАФОРИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА ЛОШАДИ: ОТ «ДИВАНУ ЛУГАТ АТ-ТЮРК» ДО СОВРЕМЕННЫХ УЗБЕКСКИХ ПОСЛОВИЦ

Аннотация. *В статье исследуется процесс метафоризации зоонима лошадь (от) в узбекских народных пословицах на основе диахронического, когнитивного и лингвокультурологического подходов. Основным материалом исследования послужили пословицы и изречения с компонентом от, представленные в труде Махмуда Кашгари “Дивану лугат ат-тюрк”, а также современные узбекские народные пословицы. В ходе исследования выявляются основные направления развития образа лошади от номинативно-семантического значения к концептуальному и аксиологическому содержанию. Установлено, что метафорическая структура концепта от реализуется в рамках трёх крупных моделей: “лошадь → движение и возможность”, “лошадь → сила и социальная ценность”, “лошадь → человеческая жизнь и отношения”. Связь образа лошади с концептуальными признаками движения, пути, силы, мужества, социального статуса, достатка и товарищества интерпретируется как отражение историко-культурного опыта узбекского народа. Доказывается, что базовое когнитивное ядро концепта лошадь сохраняет устойчивость на протяжении исторического развития языка, тогда как его аксиологическая и лингвокультурная периферия расширяется.*

Ключевые слова: *лошадь, зооним, метафоризация, концепт, концептуальная метафора, пословица, диахрония, лингвокультура, когнитивная лингвистика, аксиология.*

DIACHRONIC METAPHORIZATION OF THE CONCEPT OF HORSE: FROM “DEVONU LUG'OTIT TURK” TO MODERN UZBEK PROVERBS

Abstract. *This article investigates the diachronic metaphorization of the horse zoonym* ***ot*** *in Uzbek folk proverbs from a cognitive and linguocultural perspective. The research is based primarily on proverbs and sayings containing the horse component in Mahmud Kashgari’s Dīwān Lughāt al-Turk and in modern Uzbek proverb collections. The study examines the development of the horse image from its primary nominative-semantic meaning to its conceptual and axiological dimensions. The analysis demonstrates that the metaphorical structure of the horse concept can be systematized into three major models: horse → movement and possibility, horse → power and social value, and horse → human life and relationship. The conceptual associations of the horse with movement, path, strength, courage, social status, prosperity and companionship reflect the historical and cultural experience of the Uzbek people. The study argues that the*

basic cognitive core of the horse concept remains relatively stable throughout linguistic development, while its axiological and linguocultural periphery expands through historical and cultural transformation.

Keywords: *horse, zoonym, metaphorization, concept, conceptual metaphor, proverb, diachrony, linguoculture, cognitive linguistics, axiology.*

Kirish. Tilning milliy-madaniy xususiyatlarini namoyon etuvchi birliklar orasida xalq maqollari alohida o‘rin tutadi. Maqollar xalqning tarixiy tajribasi, kundalik turmushi, ijtimoiy munosabatlari, axloqiy qarashlari va olamni konseptuallashtirish usullarini ixcham shaklda mujassamlashtiradi. Shu sababli maqol tarkibidagi zoonimlar oddiy hayvon nomi sifatida emas, balki muayyan konseptual va aksiologik mazmunni tashuvchi lingvomadaniy birlik sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘zbek xalq maqollarida uy hayvonlari nomlari orasida **ot** alohida semantik va madaniy faollikka ega. Buning sababi xalqning tarixiy turmush tarzida otning muhim iqtisodiy, harbiy, transport va ijtimoiy vazifalarni bajargani bilan bog‘liq. Ot nafaqat harakat vositasi, balki insonning hamrohi, jangovar kuchi, boylik va mavqe belgisi sifatida ham idrok etilgan.

Ot obrazining qadimiy semantik qatlamlarini Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘otit turk” asarida ham kuzatish mumkin. Xususan, asarda “Qush qanatin, er atin” — “Qush qanoti bilan, er oti bilan” maqoli keltiriladi [1, 70-b.]. Mazkur birlikda ot insonning harakatlanishi, maqsadga yetishi va imkoniyatlarini kengaytiruvchi vosita sifatida konseptuallashtirilgan. Zamonaviy o‘zbek maqollarida ham ushbu modelning davomiyligi kuzatiladi: “Ot – yigitning qanoti”, “Oti borning qanoti bor”, “Yaxshi ot – yarim rizq”, “Otli yigit – baxtli yigit” kabi maqollar bunga dalildir.

Shu jihatdan ot zoonimining tarixiy va zamonaviy maqollardagi metaforik imkoniyatlarini qiyosiy o‘rganish xalq tafakkuridagi konseptual uzviylik va transformatsiyalarni aniqlash imkonini beradi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — ot zoonimining o‘zbek xalq maqollaridagi metaforizatsiyalanish jarayonini diaxronik nuqtayi nazardan aniqlash, uning kognitiv yadrosi va lingvomadaniy periferiyasini tavsiflash hamda tarixiy maqollar bilan zamonaviy maqollar o‘rtasidagi semantik davomiylik va transformatsiyalarni ochib berishdan iborat.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Metafora zamonaviy kognitiv tilshunoslikda faqat badiiy tasvir vositasi emas, balki insonning borliqni idrok etishi va konseptuallashtirishining muhim mexanizmi sifatida qaraladi. G. Lakoff va M. Johnson konseptual metafora nazariyasida abstrakt tushunchalarning konkret tajriba asosidagi manba soha orqali anglanishini ko‘rsatadilar [3].

Mazkur nazariy qarash zoonimlarning maqollardagi metaforik funksiyasini tadqiq etishda ayniqsa muhimdir. Chunki hayvon obrazi inson uchun bevosita kuzatiladigan, tajribada sinovdan o‘tgan manba soha bo‘lib, undan kuch, harakat, xulq, jasorat, qo‘rqoqlik, sadoqat kabi abstrakt tushunchalarni ifodalash uchun foydalaniladi. Z. Kövecses konseptual metafora nazariyasining kengaytirilgan shaklida metaforik ma’noning shakllanishida kontekst, madaniyat, tajriba va kommunikativ vaziyatning o‘zaro ta’sirini alohida ta’kidlaydi [5, 112–130-b.]. Demak, bir xil zoonim turli madaniy muhitlarda turlicha konseptual va aksiologik mazmun kasb etishi mumkin. Hayvonlar bilan bog‘liq konseptlarning turli tillar va madaniyatlardagi ifodasi ham universal hamda milliy omillarning birligini namoyon etadi. S. Belkhir hayvonlarga oid konseptlarning turli tillardagi metaforik talqinlarini tahlil qilib, ularning shakllanishida madaniy tajriba muhim rol o‘ynashini qayd etadi [4, 295–324-b.].

Maqollarning o‘ziga xos xususiyati shundaki, ulardagi metafora faqat alohida so‘z darajasida emas, balki butun vaziyat yoki hayotiy tajribani konseptual modellashtirishga xizmat qiladi. Z. Kövecses maqollarni kengaytirilgan konseptual metafora nazariyasi asosida o‘rganar ekan, maqol metaforasining ko‘p qatlamli va kontekstga bog‘liq xususiyatlarini ko‘rsatadi [6, 26–39-b.].

O‘zbek tilidagi maqollarning semantik va izohiy talqinida Sh. Shomaqsudov va Sh. Shorahmedovning “Ma’nolar maxzani” asari ham muhim manba sifatida foydalanildi [2].

Metaforaning inson tafakkuri, obrazlilik va ma’no anglash jarayonidagi o‘rni R.W. Gibbs tadqiqotlarida ham keng yoritilgan [7].

O‘zbek va ingliz maqollaridagi hayvon metaforalarining inson obrazini ifodalashdagi konseptual imkoniyatlari G. Normuradova tadqiqotlarida ham alohida o‘rganilgan. Tadqiqotchi hayvon obrazlari orqali insonning xulq-atvori, ijtimoiy munosabatlari va madaniy qadriyatlari konseptuallashtirilishini ko‘rsatadi [10, 139–149-b.]. Shuningdek, maqollarni metaforik jihatdan korpus asosida o‘rganish imkoniyatlarini ko‘rsatadigan PROMETHEUS tadqiqoti ham maqol metaforalarini tizimli tasniflash uchun muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi [8, 3787–3793-b.].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda **diaxronik, qiyosiy-tarixiy, lingvokulturologik va semantik tahlil** metodlaridan foydalanildi. “Devonu lug‘otit turk” hamda zamonaviy o‘zbek maqollarida ot konseptining ifodalanish xususiyatlari qiyosiy asosda tahlil qilindi. Ot obrazi orqali shakllangan metaforik ma’nolar **semantik, kontekstual va konseptual tahlil** asosida aniqlandi. Tadqiqot davomida metaforizatsiyaning tarixiy taraqqiyoti, ma’no transformatsiyasi va milliy-madaniy mazmuni ochib berildi.

Olingan natijalar va ularninmg tahlili. Ot konseptining tarixiy ildizlarini o‘rganishda Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘otit turk” asari alohida ahamiyatga ega. Chunki asar XI asr turkiy xalqlarining tili, turmushi, madaniyati va dunyoqarashiga oid muhim ma’lumotlarni o‘zida jamlagan.

Asarda uchraydigan “Qush qanatin, er atin” maqoli otning inson hayotidagi o‘rnini juda aniq ifodalaydi [1, 70-b.]. Mazkur maqolning konseptual asosida qanot → harakat munosabati mavjud. Qushning qanoti qanday qilib uning parvoz qilish imkoniyatini ta’minlasa, ot ham insonning uzoq masofalarni bosib o‘tishi, safar qilishi, maqsadga yetishi uchun vosita sifatida tasavvur qilinadi.

Bu yerda otning bevosita hayvonlik belgisi metaforik jihatdan kengayib, “insonning imkoniyatini oshiruvchi vosita” konseptiga aylanadi. Mazkur konseptual model zamonaviy maqollarda ham saqlangan: Ot – yigitning qanoti. Bu maqolda ot va qanot o‘rtasidagi semantik parallelizm juda kuchli. Ot insonning jismoniy harakatini ta’minlasa, qanot qushning harakatini ta’minlaydi. Natijada, ot → qanot → harakat → imkoniyat kognitiv zanjiri yuzaga keladi. Shunday qilib, XI asr yozma manbasida kuzatiladigan konseptual model zamonaviy o‘zbek maqolida ham o‘zining asosiy semantik yadrosini saqlab qolgan.

1-jadval.

Ot konseptining asosiy metaforik modellari

№	Yirik metaforik model	Asosiy mapping	Lingvomadaniy mazmun
1	**OT → HARAKAT VA IMKONIYAT**	OT → QANOT → YO‘L → HARAKAT	Erkinlik, safar, maqsadga yetish, imkoniyat
2	**OT → KUCH VA IJTIMOIY QADRIYAT**	OT → KUCH → JASORAT → MAVQE → RIZQ	Botirlik, farovonlik, yigitlik, ijtimoiy mavqe
3	**OT → INSON HAYOTI VA MUNOSABATI**	OT → YO‘LDOSH → XULQ → HAYOT YO‘LI	Sadoqat, hamrohlik, insoniy fazilat, hayot tajribasi

Mazkur uch model ot obrazining maqollardagi asosiy semantik yo‘nalishlarini birlashtiradi. Ularning umumiy konseptual negizini harakat – qadriyat – hayot uchligi tashkil etadi.

Muhokama.

1. Ot → harakat va imkoniyat

Otning eng qadimiy va eng barqaror metaforik belgilaridan biri uning **harakat vositasi** ekanligidir. Ot insonni makondan makonga olib o‘tadi, masofani qisqartiradi va harakat imkoniyatlarini kengaytiradi. “Devonu lug‘otit turk”dagi:

“Qush qanatin, er atin” maqoli aynan shu konseptual modelning tarixiy ko‘rinishidir [1, 70-b.].

Zamonaviy o‘zbek maqollarida esa mazkur model *“Ot – yigitning qanoti”* shaklida davom etadi.

Bu maqolda “qanot” komponenti oddiy o‘xshatish emas, balki otning *imkoniyat yaratish* xususiyatini ifodalovchi metaforik modeldir.

Demak, ot → qanot → harakat → erkinlik → imkoniyat kognitiv zanjiri hosil bo‘ladi.

“Oti borning qanoti bor” maqolida esa otning mavjudligi bevosita imkoniyatga ega bo‘lish bilan tenglashtiriladi. Maqolda “otga ega bo‘lish” = “harakat qilish imkoniyatiga ega bo‘lish” konseptual tenglamasi yuzaga keladi. Shu sababli ot zoonimining dastlabki metaforik yadrosida *harakat, yo‘l va imkoniyat* tushunchalari juda mustahkam o‘rin egallaydi.

2. Ot → kuch va ijtimoiy qadriyat

Ot konseptining ikkinchi yirik metaforik modeli uning kuch, jasorat, yigitlik va ijtimoiy mavqe bilan bog‘lanishidir. Tarixiy turkiy jamiyatda ot harbiy hayot bilan ham chambarchas bog‘langan. Otli jangchi tezkorlik, kuch va harakat imkoniyatiga ega bo‘lgan. Shu sababli ot asta-sekin **jasorat va botirlik** belgilarini ham o‘zida mujassamlashtirgan.

Zamonaviy maqollarda:

“*Otli yigit – botir, oti yo‘q – yotir”* kabi birliklar otning shaxsning ijtimoiy va harbiy maqomini belgilashdagi o‘rnini ko‘rsatadi. Bu yerda ot → harakat → kuch → jasorat → mavqe semantik rivojlanish zanjiri mavjud. ***“Otli yigit – baxtli yigit***” maqolida esa otga ega bo‘lish baxt tushunchasi bilan bog‘lanadi. Bu esa otning oddiy transport vositasidan *ijtimoiy farovonlik* belgisiga aylanganini ko‘rsatadi.

Ayniqsa, *“Yaxshi ot – yarim rizq”* maqolida otning iqtisodiy va aksiologik qiymati yanada yaqqol ko‘rinadi. Bu birlikda ot → mol → rizq → farovonlik modeli shakllanadi.

Shunday qilib, ot zoonimi xalq tafakkurida nafaqat kuch, balki *mulk, rizq, farovonlik va ijtimoiy mavqe* konseptlarini ham ifodalovchi vositaga aylangan.

3. Ot → inson hayoti va munosabati

Ot konseptining uchinchi yirik modeli uning inson bilan munosabati va hamrohligi asosida shakllanadi. Ot uzoq vaqt davomida inson bilan birga yashagan, safarda, mehnatda va jangda unga hamroh bo‘lgan. Shu sababli ot obrazida yo‘ldoshlik va sadoqat semalari shakllangan. Masalan, *“Ot – yigitning yo‘ldoshi”* Mazkur birlikda ot shunchaki hayvon emas, balki insonning hamrohi sifatida konseptuallashtirilgan. Shuningdek, **“***Yaxshi ot jonga sherik, yomon ot – molga”* maqolida otning inson hayotidagi foydali yoki zararli ta’siri baholanadi. Mazkur maqolda “yaxshi – yomon” aksiologik oppozitsiyasi otning sifatini emas, balki insonning hayotiy tajribasini ham umumlashtiradi.

Natijada, ot → yo‘ldosh → inson → hayot yo‘li metaforik modeli yuzaga keladi. Bu modelda ot insonning hayot yo‘lida hamroh bo‘luvchi, uning tajribasiga ta’sir qiluvchi mavjudot sifatida talqin qilinadi. Otning real tajribadagi belgilari — tezlik, kuch, harakat, chidamlilik, sadoqat va foydalilik — dastlab oddiy tajribaviy belgilar sifatida shakllanadi. Keyinchalik ular abstrakt tushunchalarni ifodalashga xizmat qiladi. Masalan, tezlik → harakat → imkoniyat, kuch → jasorat → botirlik, hamrohlik → sadoqat → insoniy munosabat, foydalilik → rizq → farovonlik.

Shu asosda ot zoonimining metaforik “pasporti”ni quyidagicha umumlashtirish mumkin:

ot = harakat + kuch + hamrohlik + rizq + jasorat + mavqe + hayot yo‘li.

Bu komponentlar bir-biridan ajralgan holda emas, balki yagona konseptual tarmoqning o‘zaro bog‘langan qismlari sifatida namoyon bo‘ladi.

Diaxronik barqarorlik va semantik transformatsiya. Ot konseptining diaxronik rivojlanishini o‘rganishda ikki muhim jarayonni farqlash lozim: semantik barqarorlik;semantik transformatsiya.

Semantik barqarorlik ot konseptining asosiy kognitiv yadrosi tarixiy davrlardan hozirgi kungacha saqlanib kelayotganini anglatadi. Masalan, “Devonu lug‘otit turk”dagi *“Qush qanatin, er atin”* va zamonaviy *“Ot – yigitning qanoti”* maqollari o‘rtasida konseptual yaqinlik nihoyatda kuchli.

Har ikki holatda ot → qanot → harakat modeli mavjud.

Bu holat ot konseptining *kognitiv invarianti* mavjudligini ko‘rsatadi.Biroq zamonaviy maqollarda mazkur konsept yanada kengaygan. Tarixiy davrda asosiy urg‘u harakat va safarga berilgan bo‘lsa, keyingi bosqichlarda ot: boylik; rizq; baxt; yigitlik; jasorat; mavqe; sadoqat; insoniy munosabat kabi tushunchalar bilan ham bog‘langan. Shunday qilib, tarixiy invariant + madaniy transformatsiya = zamonaviy metaforik model. Mazkur formula ot konseptining diaxronik rivojlanish mexanizmini umumlashtiradi.

Ot zoonimining metaforizatsiyasi uch bosqichda amalga oshadi: *zoonim → belgi → konsept → qadriyat.* Birinchi bosqichda **ot** real hayvon nomini bildiradi; ikkinchi bosqichda uning tajribaviy belgilari ajratiladi: tezlik, kuch, chidamlilik, harakat, sadoqat; uchinchi bosqichda ushbu belgilar abstrakt konseptlarga ko‘chadi: harakat, imkoniyat, jasorat, farovonlik, hamrohlik; to‘rtinchi bosqichda esa ular milliy-lingvomadaniy qadriyatga aylanadi: erkinlik, yigitlik, botirlik, baxt, rizq, ijtimoiy mavqe. Shu nuqtayi nazardan ot zoonimining metaforizatsiyasi oddiy leksik-semantik ko‘chishdan ko‘ra kengroq hodisa ekanligi ko‘rinadi. U xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy hayoti va qadriyatlar tizimi bilan chambarchas bog‘liq.

Ot konseptida universal va milliy-madaniy qatlamlar bir-biridan farqlanadi. *Universal qatlam*ga harakat; kuch; tezlik; yo‘l kabi tushunchalar kiradi. Bu belgilar otning biologik va funksional xususiyatlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lganligi sababli ko‘plab madaniyatlarda uchrashi mumkin. *Madaniy qatlam* (o‘zbek lingvomadaniyatida ot: safar; jang; mehnat; rizq; hamrohlik bilan bog‘lanadi. Bu qatlam xalqning tarixiy turmush tarzi bilan bog‘liq. *Milliy-lingvomadaniy qatlam* yigitlik; botirlik; erkinlik; baxt; ijtimoiy mavqe bilan bog‘lanishi esa o‘zbek xalqining tarixiy va madaniy tajribasini yanada aniqroq namoyon qiladi. Demak, ot konsepti: *universal tajriba → madaniy tajriba → milliy qadriyat* yo‘nalishida murakkablashib boradi.

Maqollarda ot obrazining aksiologik xususiyatlari. Ot komponentli maqollarning muhim jihatlaridan biri ularning kuchli aksiologik yuklamaga ega ekanidir. Masalan, *“Yaxshi ot jonga sherik, yomon ot – molga”* maqolida yaxshi/yomon oppozitsiyasi orqali otga nisbatan baholovchi munosabat ifodalangan. *“yaxshi ot – yarim rizq”* maqolda esa ot ijobiy qadriyat sifatida talqin qilinadi. uning mavjudligi inson farovonligining bir qismi sifatida baholanadi. *“Ot – yigitning qanoti”* birligida esa otning ijobiy aksiologik qiymati “qanot” metaforasi orqali beriladi. Shu jihatdan ot obrazining asosiy aksiologik belgilarini quyidagicha umumlashtirish mumkin: ijobiy qadriyatlar: harakat, erkinlik, kuch, jasorat, farovonlik, baxt, sadoqat, mavqe. Demak, o‘zbek maqollarida ot zoonimi ko‘pincha **ijobiy aksiologik markaz** sifatida namoyon bo‘ladi.

Xulosa. O‘zbek xalq maqollarida ot zoonimining metaforizatsiyasi xalqning tarixiy, ijtimoiy va madaniy tajribasi bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan murakkab kognitiv-lingvomadaniy jarayondir.

Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi: ot zoonimi o‘zbek maqollarida nafaqat hayvon, balki ko‘p qatlamli konseptual birlik sifatida faoliyat ko‘rsatadi; “Devonu lug‘otit turk”dagi *“Qush qanatin, er atin”* maqoli ot konseptining qadimiy metaforik yadrosini — harakat va imkoniyat modelini aks ettiradi; tarixiy va zamonaviy maqollarni qiyoslash ot konseptining asosiy kognitiv yadrosi barqarorligini ko‘rsatadi. Xususan, ot → qanot → harakat modeli diaxronik davomiylikka ega; ot konseptining metaforik tizimini uch yirik model orqali umumlashtirish mumkin: ot → harakat va imkoniyat; ot → kuch va ijtimoiy qadriyat; ot → inson hayoti va munosabati; otning metaforik mazmuni tarixiy taraqqiyot davomida kengayib, harakat, kuch, jasorat, rizq, baxt, yigitlik, mavqe va hamrohlik kabi konseptlarni qamrab olgan; ot zoonimining metaforizatsiyasi quyidagi kognitiv mexanizm asosida amalga oshadi: zoonim → belgi → konsept → qadriyat; ot konseptining diaxronik rivojlanishini “Tarixiy invariant + Madaniy Transformatsiya = Zamonaviy metaforik model” formulasi orqali ifodalash mumkin; ot obrazining zamonaviy o‘zbek maqollaridagi metaforik mazmuni tarixiy qatlamni to‘liq yo‘qotmaydi, balki yangi ijtimoiy va aksiologik ma’nolar bilan boyitadi.

Shunday qilib, ot konsepti o‘zbek lingvomadaniy makonida harakat, kuch, erkinlik, yigitlik, jasorat, rizq, farovonlik va hamrohlik kabi qadriyatlarni birlashtiruvchi kompleks metaforik-kognitiv tuzilma sifatida shakllangan. Uning diaxronik barqarorligi xalqning tarixiy xotirasi va kollektiv tajribasi bilan, semantik kengayishi esa jamiyatning madaniy va ijtimoiy taraqqiyoti bilan izohlanadi.

ADABIYOTLAR:

1. *Koshg‘ariy M. Devonu lug‘otit turk. I jild. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2005.*
2. *Shomaqsudov Sh., Shorahmedov Sh. Ma’nolar maxzani. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2001.*
3. *Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: The University of Chicago Press, 1980.*
4. *Belkhir S. Animal-related concepts across languages and cultures from a cognitive linguistic perspective // Cognitive Linguistic Studies. – 2019. № 2. – pp. 295–324.*
5. *Kövecses Z. An Extended View of Conceptual Metaphor Theory // Review of Cognitive Linguistics. – 2020. № 1. – pp. 112–130.*
6. *Kövecses Z. Proverbs in Extended Conceptual Metaphor Theory // Proverbs within Cognitive Linguistics: State of the Art. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2024. – pp. 26–39.*
7. *Gibbs R.W. The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994.*
8. *Özbal G., Strapparava C., Tekiroğlu S.S. PROMETHEUS: A Corpus of Proverbs Annotated with Metaphors // Proceedings of the Tenth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2016). – Portorož, Slovenia, 2016. – pp. 3787–3793.*
9. *O‘zbek xalq maqollari. – Toshkent: Sharq, 2005. – 512 b.*
10. *Normuradova G. The Conceptual Use of Animal Metaphors in the Representation of Humans in English and Uzbek Proverbs // O‘zbekistonda xorijiy tillar. – 2024. № 2 (55). – pp. 139–149.*